

Presentació

Joan E. Cantarero*

Darrerament, el món de l'ensenyament travessa un temps de convulsions. D'una banda, les dinàmiques pròpies d'una societat complexa i en situació de canvi, que inevitablement acaben incidint sobre l'escola, i d'una altra, les repercussions de la implantació gradual de la reforma educativa configuren —entre altres factors— un marc en què els docents ens trobem amb nous reptes i amb dificultats creixents, encara que, probablement, caldrà reconèixer que aquests problemes no tenen prou ressò en la societat, com es pot apreciar si efectuem un seguiment mínim dels principals mitjans de comunicació. Els avatars de la política —entesa en el seu sentit menys elevat—, les urgències de l'economia o altres qüestions de

més lluentor social saturen l'agenda de l'actualitat, sense deixar espai a assumptes de menor rellevància pública, com ara el de l'ensenyament.

Nogensmenys, les darreres notícies relacionades amb els afers educatius que han arribat al gran públic feien sempre referència a queixes o planys vinculats a l'àmbit de l'ensenyament secundari. Així, d'una manera recurrent, s'ha posat el crit al cel per la baixada dels nivells, exigint la reforma (és a dir, l'ampliació) dels currícula obligatoris, en particular en el camp de les humanitats; de la mateixa manera que periòdicament ens alarmem per les situacions de violència escolar, sobretot quan es produeix algun incident greu d'aquest tipus; igualment, amb la prolongació de l'escolaritat fins als 16 anys, creixen les denúncies sobre l'absentisme de l'alumnat o la resistència que presenten en el procés d'ensenyament. Podríem continuar recordant altres qüestions polèmiques que arriben als mitjans de comunicació i comprovarem que quasi mai es refereixen a l'àmbit de l'educació primària. Sembla, doncs, que en aquesta etapa les coses funcionen plàcidament. Fernando Hernández defineix més endavant aquest estat d'una manera brillant, utilitzant una encertada metàfora procedent del món de la mar.

Tanmateix, les aigües de l'escola primària no sembla que estiguen tan tranquil·les. Entre el professorat menys conformista és freqüent la insatisfacció amb l'*statu quo* en aquesta etapa educativa. Però açí

---

* Joan E. Cantarero Server és mestre pedagog, membre del Moviment de Renovació Pedagògica «Escola d'Estiu del País Valencià (comarques centrals)». Ha exercit com a professor de primària en distintes escoles i ha dut a terme recerques sobre llibres de text i materials curriculars. En l'actualitat és a la Secció de Primària del Servei de Formació Permanent del Professorat de la Universitat de València.

Adreça professional: Servei de Formació Permanent. Universitat de València. C/ Amadeu de Saboia, 14. 46010 València. Tel.: 963620061. Adreça electrònica: joan.cantarero@uv.es.

apareix ja un dels problemes més espinosos i més complicats d'afrontar: si el panorama en primària es presenta tan reposat és en certa mesura per la disminució dels ensenyants de primària crítics i compromesos amb el seu treball, que es neguen a acceptar el manteniment d'un sistema educatiu injust i sotmès al poder. Si aquest sector de la docència va ser en altres temps el gran focus de resposta a la política educativa i el generador d'un ampli ventall d'alternatives a l'ensenyament tradicional, molts d'aquells professionals que alçaven la veu des de les escoles es troben ara exercint en altres àmbits de l'educació (secundària, universitària, serveis de suport escolar, a l'administració, etc.).

Explicar la causa d'aquest fenomen, que alguns consideren una *fugida*, és ben complex. S'ha escrit sobre la manca d'una vertadera carrera professional o de possibilitats de promoció dintre de la mateixa etapa; s'ha discutit bastant sobre el malestar docent i és ben possible que alguns dels antics mestres contestataris estiguen cremats i hagen estat presa de la síndrome *burn out*; és comprensible que el temps passe per a tothom i que no es pot esperar que un ensenyant renovador estiga sempre en primera línia en defensa de la transformació de l'escola; però el que sí que és ben segur, és que la manera com s'ha regulat l'educació ha provocat que molts mestres busquen en altres llocs unes condicions laborals i professionals millors que no es donen a l'ensenyament primari.

Potser aquest dèficit de veus crítiques —juntament amb altres factors que sortiran en els articles que segueixen— ha contribuït a transmetre la idea de quietud que s'associa avui als nivells de primària. Així i tot, en iniciar unes primeres reflexions sobre l'estat de la qüestió en aquesta etapa educativa, s'obri pas la idea que malgrat que no apleguen a l'exterior indicis que facen palès l'existència de greus dificultats a les escoles, ací es troben ja —en un estat embrionari o més desenvolupats— els problemes que acabaran esdevenint més greus en la secundària. Qüestions com el dilema entre comprensivitat i diversitat curricular, o la manca de rellevància dels aprenentatges, per raó del caràcter academicista del currículum escolar, preocupen en tots els nivells educatius, però encara es poden manejar dintre d'uns límits amb infants de 6 a 12 anys; més endavant, quan es treballa amb adolescents, les mateixes controvèrsies esclaten com bombes a l'institut.

Per prevenir aquest perill és fonamental l'existència d'una connexió adequada entre ambdues etapes educatives. Pel que fa a aquest aspecte, la situació varia en les diferents comunitats autònomes de l'Estat, però, pel que sembla, l'existència d'una acurada coordinació entre els mestres d'una escola i el professorat de l'institut que rebrà els mateixos alumnes no és tant una norma sinó més aviat una excepció. Generalment, es tracta de dos mons distints i distants; encara que la incorporació de professorat d'EGB als instituts

per impartir el primer cicle d'ESO pot servir per trencar un poc la tradicional incomunicació.

La incomunicació amb la secundària és una de les qüestions pendents, però hi ha altres problemes d'envergadura a l'ensenyament primari que seran abordats en els distints articles. El sentit més general de l'etapa en seria un, lligat a la discussió sobre quin hauria de ser el seu currículum i al litigi entre les intencions globalitzadores i el pes de les disciplines científiques.

Igualment, un dels problemes més complexos de dilucidar és definir què caldria entendre avui per escola pública. ¿Com cal desenvolupar el treball quotidià a l'escola si s'han de tenir en compte variables tan distintes com les tendències cap a la desregulació i a la privatització, la defensa dels principis democràtics i participatius, el compromís amb els més desfavorits, la consideració dels interessos i les exigències de les famílies, els requisits d'una autonomia professional suficient, el respecte a la dignitat de cada alumne i a la seua identitat...?

De ben segur que les col·laboracions que integren aquesta tribuna seran útils per clarificar aquests i altres interrogants. En aquest sentit, Fernando Hernández, compartint el supòsit que no és un paisatge idíl·lic el que predomina als centres escolars, posa l'accent en la necessitat de comptar amb recerques sobre el que està succeint a la primària, i aporta alguns eixos clau per al diagnòstic de la situació en aquesta etapa. A continuació, César Cas-

cante es planteja una anàlisi crítica del marc global en què s'inscriuen els esdeveniments educatius, caracteritzats per l'hegemonia de la idea de mercat educatiu, un context que condueix a l'increment de les desigualtats i a la reducció de la comprensivitat en el sistema educatiu, fins i tot a l'ensenyament primari. Per la seua part, Pilar Pérez es proposa fer una reflexió sobre les condicions actuals a l'etapa —una vegada finalitzada la implantació de la Reforma a primària—, i s'interroga sobre el suport que li ofereix l'Administració, la qual, amb el seu abandó sistemàtic, amenaça seriosament l'educació pública.

Jaume Cela, amb una divertida al·legoria, es pregunta com despertar l'educació infantil i l'educació primària de la fase de somnolència que travessa. L'autor apunta quatre estratègies generals que poden ajudar a avançar en la direcció d'una escola de qualitat al servei de tots els nens i de totes les nenes. Després, Julio Rogero reclama la necessitat de traure la primària dels llimbs on es troba, i fer-ne l'etapa que voldria i que hauria de ser: una etapa amb identitat pròpia, on es desenvolupe un currículum comprensiu, que done resposta a l'atenció a la diversitat, que treballi en la reconstrucció del coneixement humà, que tingue el joc com a element educatiu central i l'enfocament globalitzador com a motor didàctic.

Roger Pons i Josep Vicent Batailler inicien el seu treball amb una anàlisi del context general de l'aplicació de la LOGSE, denuncien seguidament la contrarreforma que

s'està portant a terme al sistema educatiu i destaquen el camí ple d'entrebancs en què s'ha convertit la vida als centres. Tanmateix, enfront d'aquest panorama negatiu contraposen alguns trets que observen als centres i que permetrien a mig termini d'avançar cap a la transformació dels centres en espais reals de formació i de participació des dels quals encara seria possible incidir en la societat per tal de millorar-la.

Examinant la situació de l'educació primària és imprescindible dedicar una mirada específica a les qüestions més vinculades al professorat de l'etapa. Juan Yanes i Juan Rodríguez ho fan d'una manera brillant. En la seua contribució s'ofereixen algunes claus significatives per interpretar el món en què viuen i treballen els ensenyants, i s'ocupen especialment del procés de feminització de la professió i d'algunes de les implicacions de la Reforma que tenen una major repercussió en la tasca docent. Més endavant, Begoña Piqué tracta sobre el que podria ser el problema més comú en aquesta etapa educativa com en altres: el tractament de la diversitat. Partint d'una aproximació general al tema, en l'article es faciliten orientacions genèriques i suggeriments per a un plantejament més adequat de la intervenció educativa, més d'acord amb la realitat actual de l'alumnat als centres.

En el seu comentari, molt arrelat en la seua vivència quotidiana en un centre de primària, Joan Baptista Malonda evoca les experiències

i les reflexions diàries d'un mestre compromès amb la seua escola. En aquesta remembrança s'entrecreuen els problemes burocràtics i les dificultats del dia rere dia amb els moments més gratificants d'interacció amb l'alumnat i les famílies. El text va més enllà de les barres formals i de les etiquetes administratives i se centra en el nucli més essencial de la tasca educativa, entesa des de la perspectiva de la renovació pedagògica.

Finalment, a la vista del paper essencial que continuen jugant els llibres de text en la major part de les aules de primària, Joan Cantarero aporta algunes dades sobre les característiques d'aquests materials. L'estudi se centra més específicament en el grau d'apertura curricular que presenten els manuals, i valora en quina mesura els textos escolars contribueixen a potenciar o a deteriorar la professionalitat dels ensenyants.

Molt probablement seria interessant comptar en aquest fòrum amb altres veus o amb altres perspectives —com ara algunes procedents de les famílies o d'àmbits aliens a l'ensenyament— de manera que pugueren sortir nous aspectes o arguments que potser no s'han recollit. De tota manera, esperem que aquestes aportacions servisquen per estimular un debat que, si sempre és necessari, en el cas de l'Educació Primària és ben urgent, davant la postergació que pateix aquesta etapa educativa, tan essencial en la formació dels futurs ciutadans i ciutadanes.